

NOVA AKROPOLA

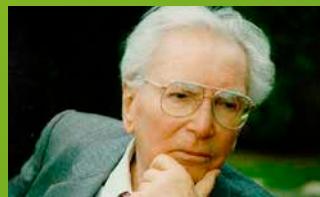
Z A B O L J E G Č O V J E K A I B O L J I S V I J E T

Početak i kraj tehnološkog čovjeka

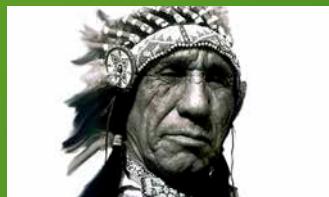
Manifest za post-
materijalističku
znanost

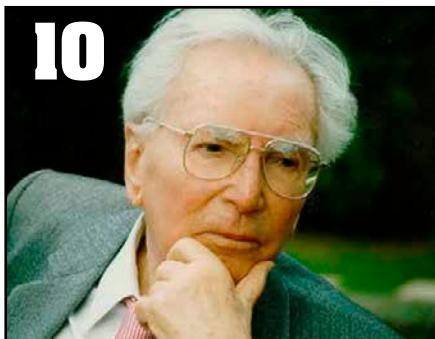
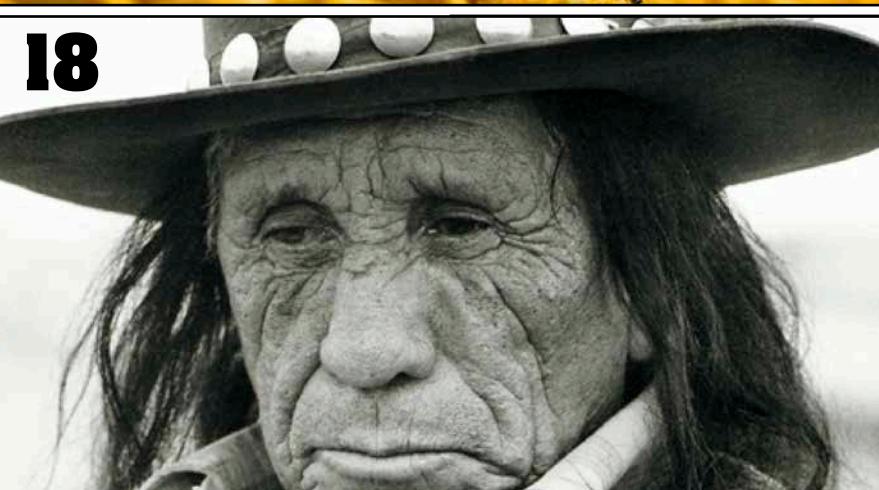
NEČUJAN VAPAJ
ZA SMISLOM

DUH
KOŠNICE

LAKOTA ŠAMAN
Hromi Jelen

4**6****10****13****14****18**

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

04 | 2018. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 POČETAK I KRAJ TEHNOLOŠKOG ČOVJEKA

Jorge Angel Livraga

6 MANIFEST ZA POST- MATERIJALISTIČKU ZNANOST

grupa znanstvenika

10 Viktor Frankl – NEČUJAN VAPAJ ZA SMISLOM

Uliks Šimoković

13 Vesna Krmpotić – O JEDINSTVU

14 DUH KOŠNICE

Marin Božić

18 LAKOTA ŠAMAN HROMI JELEN

Istvan Orban

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić**Izvršna urednica:** Nataša Žaja**Urednici rubrika:** Luka Marić, Dijana Kotarac,
Sofija Stepanovska, Anastazija Pulja, Marta Mihičić**Lektura:** Ana Handal, Vesna Bosnar**Tehničko uredništvo:**

Svetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

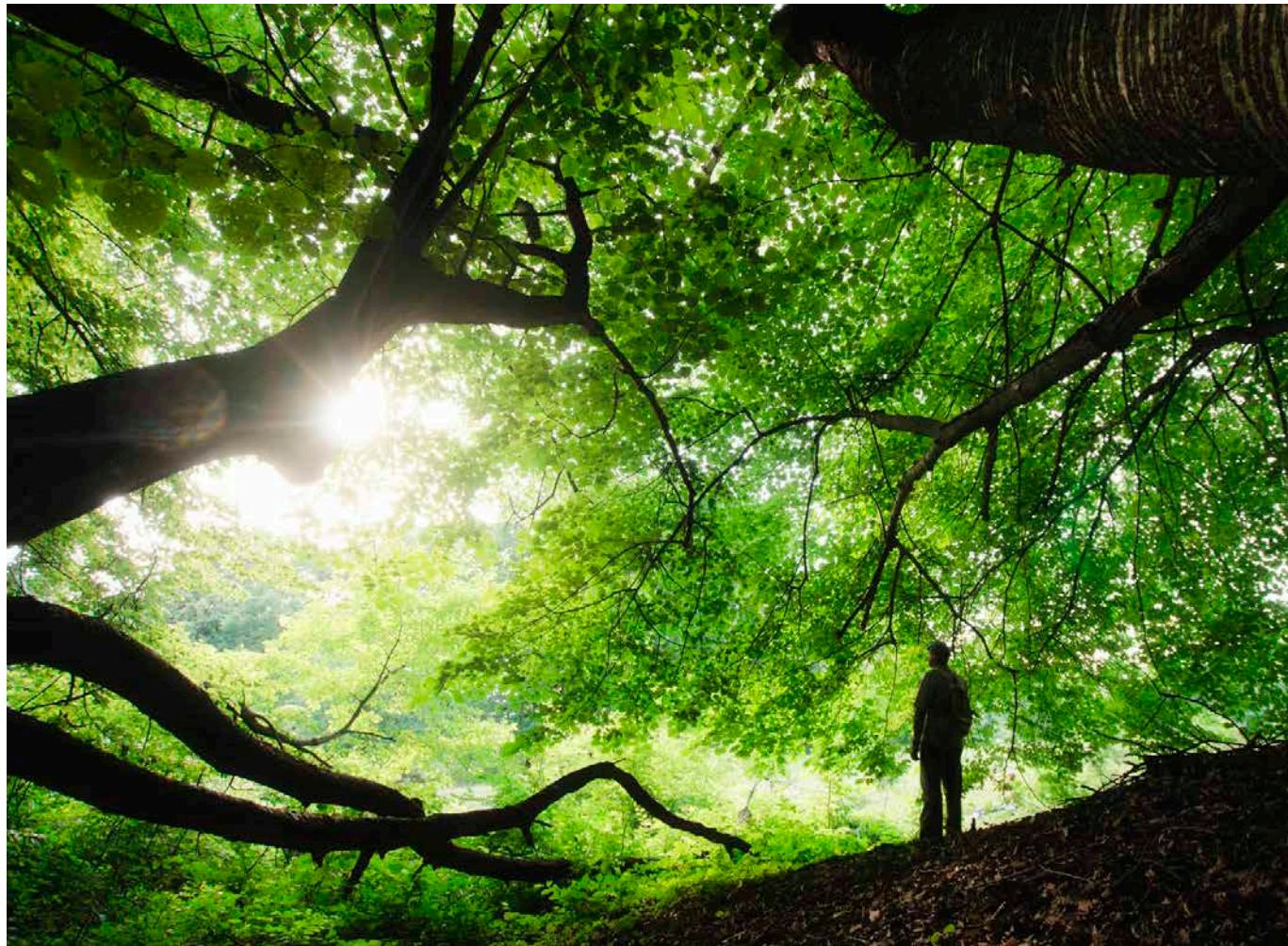
NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

U eseju *O preokretima stvari* Francis Bacon iznosi zanimljivu tvrdnju kako svaka država u mladosti najviše nade polaže u vlastitu vojnu silu, na vrhuncu razvoja u znanost, a u vrijeme opadanja u tehnologiju i trgovinu. Tijekom posljednjih stotinjak godina zapadni je svijet zdušno razvijao materijalističku teoriju o beskonačnom napretku i omamljujući „mit o blagostanju“. Danas, međutim, nakon što su dva strašna svjetska rata iza nas, a budućnost ne izgleda puno blistavije od prošlosti, možda je došlo vrijeme da se zapitamo idemo li u pravom smjeru.

Procjenjuje se da je dosadašnji civilizacijski razvoj doveo do ruba propadanja nešto više od 60 % svjetskih ekosustava, a od mnogih posljedica koje su proizile iz tehnološkog napretka i današnje trgovine, možda je najgora takozvana potrošačka grozница potaknuta ispraznom srećom konzumerizma na kojem počiva opstanak cijelog sustava. S druge strane, visokorazvijena tehnologija od koje smo toliko puno očekivali, pružila nam je mogućnost kojom se sve više služimo: bijeg od stvarnosti u utješne virtualne fantazije.

S utjehom smo otišli toliko daleko da na primjer svaki dan u godini posvećujemo nekoj vrijednoj humanoj ideji, premda vrlo malo činimo za njezino ostvarenje. Tako u travnju obilježavamo Međunarodni dan planeta Zemlje, kao da joj ne bismo trebali biti svakodnevno zahvalni za sve što nam pruža. Međutim, da bismo mogli osjetiti zahvalnost, potrebno je svjesno i inteligentno nadilaženje načina života usmjerenog protiv prirode te suradnja s njom.

Da, postoji potreba za smisлом. Sve veća otuđenost i dehumanizacija, kao i dezorientiranost ljudi, pogotovo mlađih, ukazuju na potrebu preispitivanja temeljnih vrijednosti načina života, kao i na njihovu obnovu. Zar je moguće da ne postoje bolji i održiviji društveni modeli utemeljeni na uvažavanju potreba ljudi i opstanka prirode? Zar ne postoji humani smisao koji može dati vrijednost našim životnim nastojanjima i oplemeniti nas kao i svijet oko nas? ☩

Uredništvo

POČETAK I KRAJ TEHNOLOŠKOG ČOVJEKA

Jorge Angel Livraga

Koliko je važna tehnologija za razvoj čovječanstva? Prema definiciji, tehnologija se odnosi na sredstva pomoću kojih čovjek pokušava ovladati materijom.

Ipak, samo tehnički elementi nisu dovoljni za mjenjanje napretka. Danas imamo kult tehnologije, tako da vrednujemo kvalitetu i postignuti stupanj napretka civilizacija njihovim višim ili nižim razinama tehničkog napretka. I sve vidimo s točke gledišta vlastitog načina života. Kad posjećujemo spomenike civilizacija koje pripadaju antici, više smo impresionirani njihovim sličnostima s vlastitom tehnologijom, nego njihovim religijskim ili metafizičkim postignućima.

S filozofske točke gledišta, tehnologija nije jedini izraz ljudske kulture. To je samo jedan od mnogih izraza. Štoviše, postoje mnogi oblici tehnologije.

Na primjer, u drugom tisućljeću prije Krista drevni Kinezi i Feničani upotrebljavali su neku vrstu kompasa. Međutim, u prošlom stoljeću, iako su bili izloženi u

muzejima, nisu bili prepoznatljivi kao kompasi samo zato što nisu nalikovali na kompase kojima se danas služimo.

Kako je tehnologija potekla iz čovječanstva? Čovjek se razvijao na različite načine u području samospoznaje te u različitim načinima ovladavanja materijom i prirodom. Nisu sve civilizacije pridavale istu važnost tehnologiji, stoga je pogreška vrednovati različite civilizacije sa stajališta tehničkog razvoja.

Znanost datira osvit tehnologije u paleolitik ili neolitik kada je čovjek počeo raditi s kamenom. No znanost je napravila različite klasifikacije samo na temelju onoga što su te ljudske zajednice stvorile, a ne s obzirom na sama ljudska bića. Zbog toga je teško utvrditi uzroke koji su pokrenuli takva djela. Općenito, mi vidimo samo one najpovršnije aspekte antike, ne gledamo dublje.

Na primjer, Herodot u devet knjiga pod naslovom *Povijesti* opisuje vjerski život i mjesta bogoštovlja. Pa ipak, spominje samo uzgred da je prvi ptolemejski kralj imao vrstu broda koja je imala jedanaest redova

vesala. On također spominje veliki sat u Aleksandriji koji je početkom svakog sata prikazivao jednu od dvanaest figura koje označavaju Heraklove rade.

Te su civilizacije nesumnjivo imale elemente napredne tehnologije, ali nisu im pridavale toliko važnosti kao što to mi danas činimo. Umjesto toga oni su usmjeravali svoje znanje i imaginaciju u drugim smjerovima, primjenili su ih na različitim poljima...

Zapitajmo se bismo li mogli sagraditi gotičke katedrale s tehnologijom koju posjedujemo? Naravno, ali ih ne gradimo jer u tome ne vidimo nikakvog smisla.

Tehnologija u ovom ili onom obliku postoji od početka čovječanstva. Važno je razmotriti psihološke odjeke tehnologije na nas same, kao i naše vlastite probleme s tehnologijom.

Moramo se zapitati: u kojoj mjeri naša napredna tehnologija odražava unutarnji materijalizam? U kojoj je mjeri prekomjeran razvoj tehnologije utjecao na nas, čineći nas sve više materijalističnima? Kako se ljudsko biće pretjerano identificira s tehnologijom, postaje ovisno o tim materijalnim elementima i tako započinje taj začarani krug u kojem ljudsko biće stvara tehnologiju i tehnologija stvara ljudsko biće.

Privlačnost tehnologije i potreba za bijegom od nje najbolje pokazuje to da se mnogo puta došlo do otkrića, i mnogo puta ih se zaboravilo, kao da ih se čovjek boji. To ukazuje na cikličke stavove ljudskog bića, da čovjek ne misli uvijek na isti način, da traži različite aspekte znanja i primjenjuje različite pristupe.

U prošlom stoljeću, pozitivisti su rješili problem povijesti predlažući teoriju povjesnog materijalizma koji je ljudsku evoluciju predstavio uzlaznom putanjom, počevši od čovjekova stanja divljaka. Prema toj teoriji, čovjek je u početku imao magijski mentalitet i sve je objašnjavao pomoću magije; onda je došao religiozan čovjek koji je bio povezan s opskurnom magijom, a potom filozofski čovjek koji je izveo niz simbola i apstraktnih koncepta da bi objasnio prirodu. Konačno, stigao je znanstveni čovjek koji je pokazao i znao stvari.

Ali ta je materijalistička teorija sada opovrgnuta otkrićem arheoloških slojeva koji pokazuju da nije nužno istina da ispod jednog kulturnog sloja postoji još jedan, uvijek razvojno inferiorniji. Danas u Srednjoj i Južnoj Americi pored golemih, precizno izgrađenih spomenika vidimo siromašnog čovjeka koji pokušava nešto zaraditi fotografiranjem turista ispred drevnih ruševina. Tako se, s filozofskog gledišta, čovjek individualno i kolektivno uzdiže i spušta tijekom svoje evolucije.

S obzirom na razvoj tehnologije, danas smo na rubu skoka u prazninu. Ulazimo u fazu u kojoj se naš svijet više ne osjeća zadovoljnim tehnologijom. Ona ne daje odgovore na sva naša pitanja.

Na početku doba masovne proizvodnje čovjek je bio zaslijepljen pokretnim trakama za masovnu proizvodnju. Danas, međutim, ponovno osjećamo sklonost prema proizvodima ljudskih ruku. Radi se o davanju stvarima onog ljudskog dodira.

Još jednom čovjek osjeća žđ za diferencijacijom, žđ za humanizmom i žđ za ponovnim sjedinjenjem sa samim sobom.

Umorni smo od velikog "masifikacijskog" stroja. Mi napredujemo prema nečemu što je već u nama, ali još to ne želimo prihvati; prošlo je vrijeme tehnologije, a novi humanizam kuca na vrata budućnosti.

Čovjek se vraća starim izvorima. Danas je sve što je isključivo utemeljeno na materiji osuđeno na propast, bilo u području politike, ekonomije, religije ili društva. Pojedinac se ponovno rodio u svakom čovjeku koji osjeća da ga guši "masifikacijska" atmosfera.

Danas čovječanstvo ima potrebu za ideologijom, za uzajamnim razumijevanjem i shvaćanjem. Zadovoljavanjem te žđi ispunit ćemo svoju povjesnu sudbinu.

Moramo naučiti oslobođiti se našim rukama od materije, makar i samo malo-pomalo. Moramo stvoriti laboratorij u kojem možemo izraditi novi i neophodni humanizam, *eliksir života*. A sve što nas želi učiniti dijelom mase, što nas želi učiniti istima, stvar je prošlosti, a ne budućnosti. ☺

S engleskog prevela: Dijana Kotarac

MANIFEST ZA POST-MATERIJALISTIČKU ZNANOST

dr. sc. Mario Beauregard

dr. sc. Lisa Miller

dr. sc. Gary E. Schwartz

Mi smo skupina međunarodno poznatih znanstvenika iz različitih znanstvenih područja (biologija, neuroznanost, psihologija, medicina, psihijatrija) koji su sudjelovali na Međunarodnom samitu o post-materijalističkoj znanosti, duhovnosti i društvu. Samit održan u Canyon Ranchu u Tucsonu u Arizoni od 7. do 9. veljače 2014. godine organizirali su dr. sc. Gary E. Schwartz i dr. sc. Mario Beauregard sa Sveučilišta Arizona te dr. sc. Lisa Miller sa Sveučilišta Columbia. Cilj nam je bio raspraviti utjecaj materijalističke ideologije na znanost i pojavu post-materijalističke paradigme u znanosti, duhovnosti i društvu. Došli smo do sljedećih zaključaka:

1.

Suvremeni znanstveni svjetonazor pretežno se temelji na pretpostavkama koje su usko povezane s klasičnom fizikom. *Materijalizam* – ideja da je materijalni svijet jedina stvarnost – jedna je od tih pretpostavki. S tim povezana pretpostavka je *redukcionizam* koji podrazumijeva da se kompleksne stvari mogu shvatiti njihovim svodenjem na interakciju njihovih dijelova ili na jednostavnije ili temeljnije stvari kao što su sitne materijalne čestice.

2.

Tijekom XIX. stoljeća te su se pretpostavke suzile, pretvorile u dogme te su srasle u ideološki sustav vjerovanja koji je poznat kao *znanstveni materijalizam*. Taj sustav uvjerenja podrazumijeva da je um fizička aktivnost mozga i da naše misli ne mogu imati nikakav utjecaj na naš mozak i tijelo, na naše postupke i na fizički svijet.

3.

Ideologija znanstvenog materijalizma postala je dominantna u akademskoj zajednici tijekom XX. stoljeća. Toliko dominantna da je većina znanstvenika počela vjerovati da se temelji na utvrđenim empirijskim dokazima i da predstavlja jedini racionalni pogled na svijet.

4.

Znanstvene metode utemeljene na materijalističkoj filozofiji bile su vrlo uspješne ne samo u većem razumijevanju prirode nego i u većoj kontroli i slobodi kroz napredak tehnologije.

5.

Međutim, gotovo apsolutna dominacija materijalizma u akademskom svijetu ozbiljno je ograničila znanosti i otežala razvoj znanstvenog istraživanja uma i duhovnosti. Vjera u tu ideologiju, kao isključivi okvir za razumijevanje stvarnosti, prinudila je znanstvenike na zanemarivanje subjektivne dimenzije ljudskog iskustva. To je dovelo do ozbiljno iskrivljenog i osiromašenog razumijevanja nas samih i našeg mesta u prirodi.

6.

Znanost je prije svega nedogmatska, nepristrana metoda stjecanja znanja o prirodi promatranjem, eksperimentalnim istraživanjem i teorijskim objašnjenjem pojava. Njezina metodologija nije istoznačna materijalizmu i ne smije biti vezana za bilo koja uvjerenja, dogme ili ideologije.

7.

Na kraju XIX. stoljeća fizičari su otkrili empirijske fenomene koje klasična fizika ne može objasniti. To je dovelo do razvoja, tijekom 1920-ih i početkom 1930-ih, nove revolucionarne grane fizike nazvane *kvantna mehanika* (KM). Kvantna mehanika dovodi u pitanje materijalne temelje svijeta pokazujući da atomi i subatomske čestice zapravo nisu čvrsta tvar – one ne postoje sa sigurnošću na određenim prostornim lokacijama i u određenim vremenima. Ono što je najvažnije, kvantna mehanika uvodi um u svoju osnovnu koncepciju strukturu jer je ustanovljeno da su promatrač-fizičar i metoda koja se koristi prilikom promatranja – povezani. Prema jednom tumačenju kvantne mehanike ta pojava podrazumijeva da je svijest promatrača vitalno važna za postojanje fizičkih događaja koje opažamo i da mentalni doživljaji mogu utjecati na fizički svijet. Rezultati nedavnih eksperimenata podupiru to tumačenje. Ti rezultati upućuju na to da fizički svijet više nije primarna ili jedina komponenta stvarnosti i da se ne može potpuno razumjeti bez dovodenja u vezu s duhom.

8.

Psihološka istraživanja pokazala su da svjesna mentalna aktivnost može uzročno-posljedično djelovati na ponašanje i da je eksplanativna i prediktivna vrijednost uzročnih čimbenika (npr.

uvjerenja/vjerovanja, ciljevi, želje i očekivanja) vrlo visoka. Štoviše, istraživanja u psihoneuroimunologiji pokazuju da je aktivnost fizioloških sustava (npr. imunoloških, endokrinih, kardiovaskularnih) povezana s mozgom. U drugim aspektima, studije oslikavanja mozga (*neuro-imaging*) za utvrđivanje učinka emocionalne samoregulacije, psihoterapije i placebo pokazuju da mentalni doživljaji značajno utječu na aktivnost mozga.

9.

Istraživanja takozvanih *parapsiholoških fenomena* upućuju na to da ponekad možemo dobiti smislene informacije bez korištenja uobičajenih osjetila i na način koji nadilazi uobičajena ograničenja prostora i vremena. Štoviše, parapsihološko istraživanje pokazuje da možemo mentalno utjecati – nadaleko – na fizičke uređaje i na žive organizme (uključujući i druga ljudska bića). Parapsihološko istraživanje također pokazuje da se udaljeni umovi mogu ponašati kao da su u *nelokalnoj korelaciji*, odnosno korelacija između udaljenih umova je, pretpostavlja se, neposredovana, izravna (oni nisu povezani s bilo kojim poznatim energetskim signalom), neumanjena, potpuna (ona se ne smanjuje s povećanjem udaljenosti), i trenutačna (pojavljuje se istovremeno). Ti događaji toliko su česti da se ne mogu smatrati anomalijama, niti iznimkama od prirodnih zakona, nego pokazateljima potrebe za jednim širim eksplanativnim okvirom koji se ne može temeljiti isključivo na materijalizmu.

10.

Svjesna mentalna aktivnost može se doživjeti u kliničkoj smrti, tijekom srčanog zastoja (to je ono što se naziva "iskustvo blisko smrti"). Neki koji su doživjeli to iskustvo blisko smrti izvještili su o autentičnim izvantjelesnim opažanjima (tj. percepcijama za koje se može dokazati da se podudaraju sa stvarnošću), koja su se javila tijekom srčanog zastoja. Oni koji su doživjeli iskustvo blisko smrti izvještavaju o dubokim duhovnim doživljajima tijekom tog stanja. Važno je napomenuti da električna aktivnost mozga prestaje unutar nekoliko sekundi nakon srčanog zastoja.

11.

Kontrolirani laboratorijski eksperimenti dokumentirali su da ikusni istraživački mediji (ljudi koji tvrde da mogu komunicirati s umovima ljudi koji su fizički mrtvi) ponekad mogu dobiti vrlo precizne informacije o pokojnima. To nadalje podupire zaključak da um može postojati odvojeno od mozga.

12.

Neki materijalistički nastrojeni znanstvenici i filozofi odbijaju priznati ove fenomene jer nisu u skladu s njihovom isključivom koncepcijom svijeta. Odbacivanje post-materijalističkog istraživanja prirode ili odbijanje objavljivanja snažnih znanstvenih dokaza koji podupiru post-materijalistički okvir, protivi se istinskom duhu znanstvenog istraživanja, a taj je da empirijske podatke uvijek treba adekvatno ispitati. Podaci koji se ne uklapaju u ustaljene teorije ne mogu se odbacivati *a priori*. Takvo odbacivanje pripada području ideologije, a ne znanosti.

13.

Važno je shvatiti da se parapsihološki fenomeni, iskustva bliska smrti tijekom srčanih zastoja i dokazi o ponavljanjima tih iskustava kod vjerodostojnih istraživačkih medija, doživljavaju kao anomalije samo kada se gledaju kroz objektiv materijalizma.

14.

Štoviše, materijalističke teorije ne uspijevaju razjasniti kako mozak može stvoriti um, a nisu u stanju uzeti u obzir empirijske dokaze na koje se aludira u ovom Manifestu. Taj neuspjeh

govori nam da je vrijeme da se oslobođimo od okova i sljepila stare materijalističke ideologije, da proširimo koncept prirodnog svijeta i da prihvativmo post-materijalističku paradigmu.

15.

Prema post-materijalističkoj paradigmii:

- a) Um predstavlja aspekt stvarnosti, primordijalan kao i fizički svijet. Um je temelj svemira, odnosno ne može se izvesti iz materije i svesti na ništa osnovnije.
- b) Postoji duboka međusobna povezanost između umu i fizičkog svijeta.
- c) Um (volja/namjera) može utjecati na stanje fizičkog svijeta i djelovati na *nelokalnom* (ili produljenom) modu, tj. nije ograničeno na određene točke u prostoru, kao što su mozgovi i tijela, niti na odredene točke u vremenu, kao što je sadašnjost. Budući da um može nelokalno utjecati na fizički svijet, stoga namjere, emocije i želje eksperimentatora možda neće biti sasvim izolirane iz eksperimentalnih rezultata, čak i u uvjetima kontroliranih i "slijepih" eksperimenata.
- d) Umovi su očito neograničeni i mogu se sjediniti na način koji sugerira jedinstveni Jedan Um koji uključuje sve individualne, pojedinačne umove.
- e) Iskustva bliska smrti kod srčanog zastoja sugeriraju da mozak djeluje kao primopredajnik mentalne aktivnosti, odnosno um može raditi putem mozga, ali ga on ne stvara. Iskustva bliska smrti koja se javljaju kod srčanog zastoja, s dokazima istraživačkih medija, dodatno upućuju na opstanak svijesti nakon tjelesne smrti i postojanje drugih razina nefizičke stvarnosti.
- f) Znanstvenici se ne bi trebali bojati istraživati duhovnost i duhovna iskustva jer to predstavlja središnji aspekt ljudskog postojanja.

16.

Post-materijalistička znanost ne odbacuje empirijska opažanja i veliku vrijednost dosadašnjih znanstvenih dostignuća. Ona nastoji proširiti ljudske kapacitete da bi bolje razumjeli čuda prirode te da bi u tom procesu ponovno otkrili važnost uma i duha kao dijelova suštinskog tkanja univerzuma. Post-materijalizam uključuje materiju koja se vidi kao osnovni dio univerzuma.

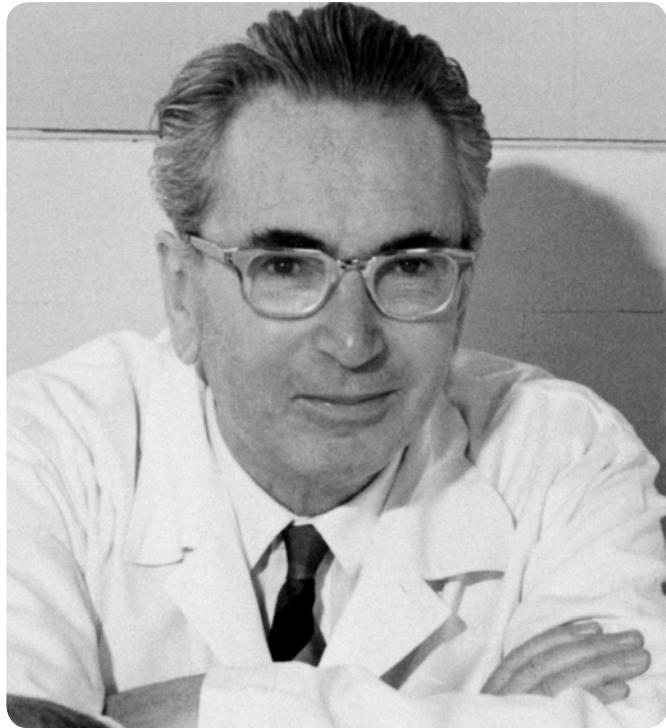
17.

Post-materijalistička paradigma ima dalekosežne implikacije. Ona temeljito mijenja viziju koju imamo o sebi, vraća nam naše dostojanstvo i moć, kao ljudima i kao znanstvenicima. Ova paradigma potiče pozitivne vrijednosti kao što su suošjećanje, poštovanje i mir. Naglašavajući duboku vezu između nas i prirode u cjelini, post-materijalistička paradigma promiče ekološku svijest i očuvanje naše biosfere. No, to nije ništa novo, već samo četiri stotine godina zaboravljeno znanje da proživljeno *transmaterijalno* razumijevanje može biti kamen temeljac zdravlja i dobrostanja, znanje koje je sačuvano u drevnim praksama *duha-tijela-duše*, religijskim tradicijama i kontemplativnim pristupima.

18.

Prelazak s materijalističke na post-materijalističku znanost može biti vitalno važan za evoluciju ljudske civilizacije. To čak može biti ključnije od prelaska s geocentrizma na heliocentrizam. ☺

* Manifest za post-materijalističku znanost pripremili su: dr. sc. Mario Beauregard (Sveučilište Arizona), dr. sc. Gary E. Schwartz (Sveučilište Arizona) i dr. sc. Lisa Miller (Sveučilište Columbia), u suradnji s: dr. Larry Dossey, dr. sc. Alexander Moreira-Almeida, dr. sc. Marilyn Schlitz, dr. sc. Rupert Sheldrake i dr. sc. Charles Tart.

Viktor Frankl

NEČUJAN VAPAJ ZA SMISLOM

Uliks Šimoković

Viktor Frankl dočekao je Drugi svjetski rat kao 37-godišnjak, na položaju voditelja neurološke klinike u Austriji. Kao ni brojni drugi ljudi toga vremena, nije ni slutio da će iduće tri godine upoznati sav užas nacizma kroz zarobljavanje i torture u četiri koncentracijska logora. Po izlasku iz zadnjeg logora i povratku u Austriju težio je 38 kilograma.

Njegovo pisanje nije uobičajena kronika zarobljeništva, nego, kako sam navodi, zanimalo ga je kako čovjek može zadržati ljudsko dostojanstvo i slobodu izbora čak i u tako neljudskim uvjetima.

Totalitarni režim odnosi mu suprugu, brata, roditelje i prijatelje. Umjesto prepustanja očaju i tuzi, javlja mu se silna volja za životom, smatra da mora postojati smisao tolike patnje te, iako ga trenutno ne vidi, odlučuje posvetiti život potrazi za smisлом.

Oporavlja se od proživljenih tortura i preuzima bečku neurološku kliniku koju vodi iduće dvadeset i četiri godine. Utemeljuje *logoterapiju*, psihoterapijski pravac usredotočen na čovjekovo traganje za smisalom. Napisao je 32 knjige koje su prevedene na više od trideset jezika. Samo jedno od njegovih djela, knjiga *Čovjekovo traganje za smisalom*, prodano je u više od deset milijuna primjeraka. Godine 1930. završio je doktorat s područja medicine, a 1949. godine i iz filozofije. Predavao je na 209 sveučilišta na pet kontinenata, nagrađen je s 29 počasnih doktorata, a 1995. godine postao je počasni građanin Beča. U već kasnim

osamdesetima završio je obuku za pilota.

Frankl je gradio logoterapiju na vlastitim spoznajama koje nisu bile samo teoretske, nego rezultat životnih iskustava: kroz tamu i besmisao pronaći put do svjetla, do smisla.

Nakon ratnih razaranja i svega što donosi poratno doba, uključivo spoznaju što jedan čovjek može učiniti drugom ljudskom biću, Frankl 1955. godine uvodi pojam *egzistencijalne praznine* zasnovan na masovno raširenom osjećaju besmisla.

Egzistencijalno prazan čovjek ne vidi smisao ni u čemu, nema se "za što uhvatiti", drugim riječima nema vlastito humano središte ili težište, pa ga bilo koji životni vjetrić može otpuhnuti poput suhog lista. Posljedice stajna egzistencijalne praznine Frankl naziva *glavna neurotička trijada*: potištenost, agresivnost i ovisnost.

S aspekta filozofije, egzistencijalna praznina predstavlja smrt za ljudsko biće jer nema čovjeka koji si ne postavlja temeljna egzistencijalna pitanja (*Tko sam?* *Odakle dolazim?* *Koji je smisao života?*). To uviđa i Frankl, komentirajući kako se pitanje smisla danas ne uzima ozbiljno, iako je čovjek *biće koje karakterizira neprekidna potraga za smisalom*.

U svom djelu *Nečujan vapaj za smisalom*, Frankl se pita "radi koga" i "radi čega" su pojedinci preživjeli zarobljeništvo i mučenja u logorima te navodi temeljnu antropološku činjenicu: *Biti čovjek znači uvijek biti nekako usmjeren, na nešto izvan sebe, na*

susret s drugim čovjekom, na neki razlog kojem treba udovoljiti ili na voljenu osobu.

Frankl to potkrepljuje nalazima drugih autora koji su istraživali zarobljeničke logore u Japanu, Koreji i Vijetnamu, a došli su do zaključka da su najviše šanse za preživljavanje imali upravo oni zarobljenici koji su osjećali da ih netko ili nešto čeka.

Poruka (a nama ostavština) glasi: opstanak je ovisio o dvjema stvarima – "radi čega" i "radi koga".

Radeći kao psihijatar Frankl je smatrao da je *traženje smisla prije dokaz ljudskosti nego odraz psihičke bolesti. Čovjek ne mora biti neurotična osoba da bi ga zanimalo pitanje smisla života, ali za to mora biti istinsko ljudsko biće.*

Frankl raskrinkava "mit o blagostanju" navodeći: *Predugo smo sanjali san iz kojeg se sada budimo: vjerovali smo da će sve biti u redu i da će ljudi postati sretni unaprijedimo li samo njihov društveno-ekonomski položaj.* Danas je sve više ljudi koji imaju zadovoljene sve životne uvjete, ali ne vide smisao za koji bi živjeli. Tome u prilog govori zapanjujući postotak samoubojstava u državama blagostanja. Očito da sreća i dostojanstvo ljudskog bića ne proizlaze iz ekonomske sigurnosti.

Na jednom mjestu Frankl iznosi da je *vapaj za smislom osebujna oznaka ljudskosti te objašnjava: Moglo*

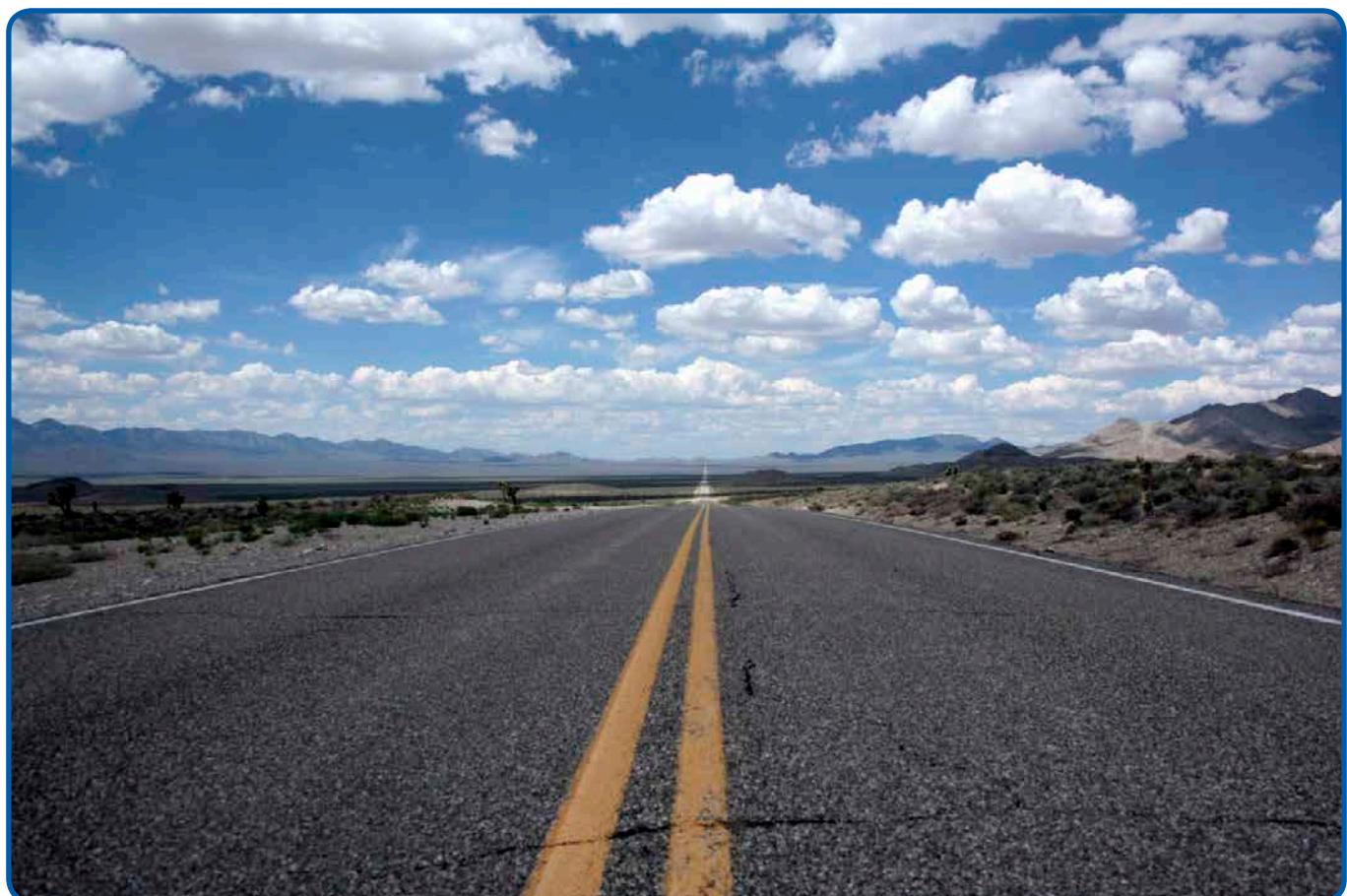
bi se reći da se nagoni prenose genima, a vrijednosti tradicijama, dok je smisao, budući da je jedinstven, stvar osobnog otkrića. Svatko ga mora naći sam, otkriti ga sam, a takvo je otkriće jedinstveno.

U procesu nalaženja smisla, ogromnu ulogu ima vlastito iskustvo. *Ništa nije nenadoknadivo i nepovratno izgubljeno, već je sve trajno pohranjeno. Čudno je da ljudi obično vide samo strnokošu prolaznosti, a ne vide pune žitnice u koje su položili žetve svojih života; svoja hrabro djela, ostvarene poslove, voljene ljubavi, hrabro prebrođene patnje.*

Puno je toga što smo dobro učinili. Potrebno je tome dodati "ljudsku" svijest kako bi takvo iskustvo postalo zametak nečeg trajnijeg, na što se poslije, kada to životna situacija bude tražila od nas, možemo osloniti.

Smisao nije nešto statično, nego se stalno oblikuje. Smisao se ne može propisati, nego je to nešto nama važno, s čime imamo dubok, teško izreciv odnos. Više je riječ o uzvišenom osjećaju (poput "sjećanja duše", o čemu govori Platon), nego o nečemu razumskom i logičnom. To postaje razumljivo tek ako shvatimo da postoji potencijalni smisao koji se tek mora otkriti (na primjer u poslu ili u odnosima općenito). Produbljivanjem tih odnosa dolazimo do novih značenja.

No, smisao u životu možemo pronaći i kad se zate-

knemo u bezizlaznoj situaciji, kad se susretnemo s "nepromjenjivom sudbinom". Ponekad nas veliki izazovi i kušnje života ponukaju da damo najbolje od sebe, da "iz rukava" izvučemo nešto što ni sami ne vjerujemo da posjedujemo. Frankl vlastitim životom svjedoči o jedinstvenim ljudskim mogućnostima u njihovom najboljem svjetlu, što znači tragediju pretvoriti u vlastiti trijumf, nesreću pretvoriti u veliku ljudsku pobjedu.

U svojim djelima Frankl daje kratak prikaz logoterapije kao tehnike uz niz praktičnih savjeta koji će čitatelju biti od pomoći u svakodnevnom životu, opisujući probleme koji nastaju kad unaprijed strahujemo od određenog ishoda, obraćamo pretjeranu pažnju na

nešto ili silom priželjkujemo neki cilj.

Povlačeći paralelu između ostvarivanja smisla i ostvarivanja sreće, kaže: *Vrijedi slično pravilo, što više težimo za nečim (smislom, srećom, identitetom...), više ćemo promašiti.*

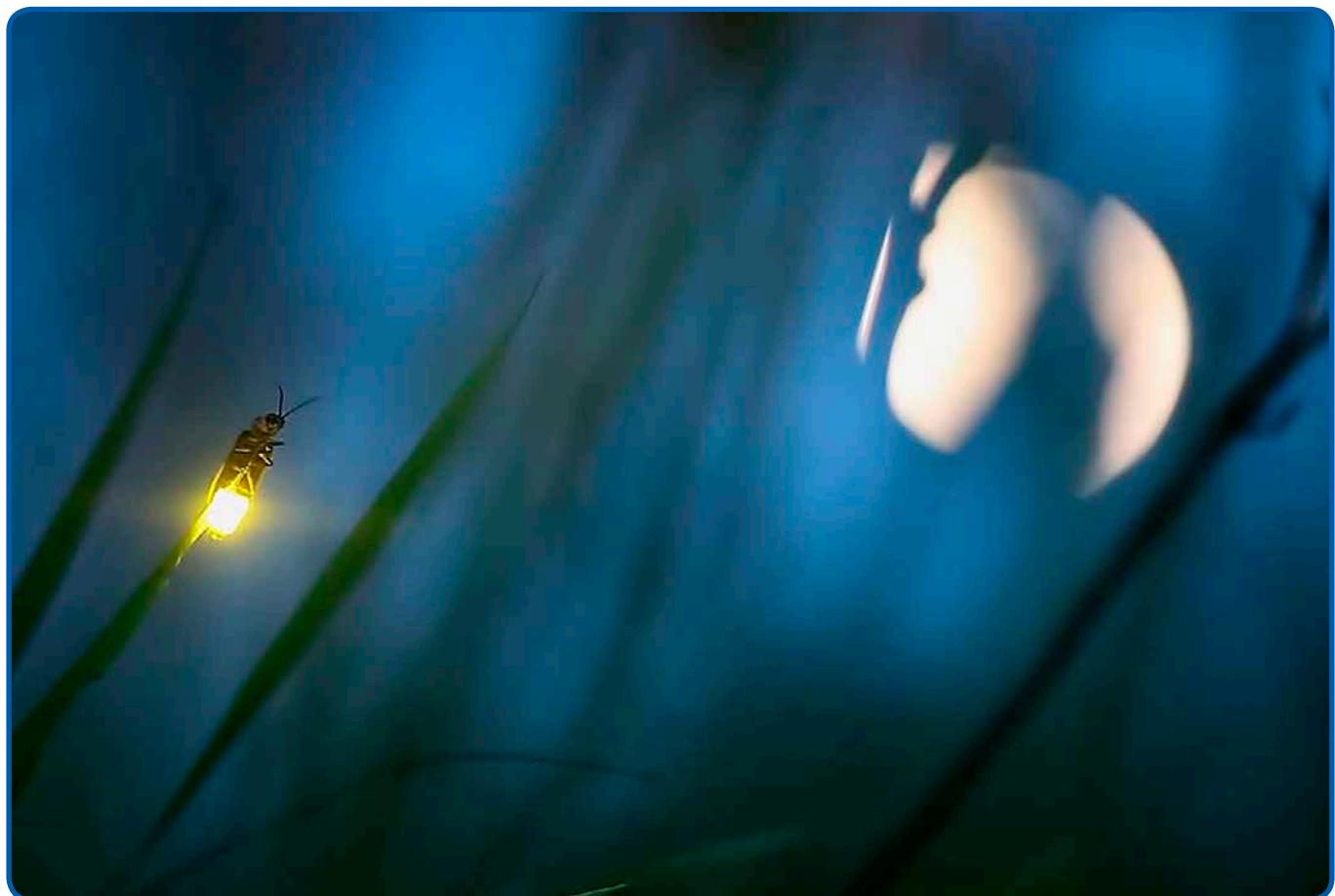
Izgleda da sama težnja nije dovoljna, potrebno je učiniti puno koraka u dobrom smjeru.

Ostvarenje smisla postiže se samozaboravom, pre-danošću, dižući se izvan sebe i usredotočujući se na svijet izvan sebe.

To znači: kada sami sebi nismo u prvom planu, kao što majka hita kad čuje poziv djeteta i ne pita se i ne kalkulira, nego odgovara na djetetovu potrebu.

U odnosu na i danas aktualno stanje, Frankl poziva: *Ne smijemo dopustiti da nas vjerovanje u moguću humanost čovjeka zasljepi pred činjenicom da su humana ljudska bića u manjini. Upravo ta činjenica svakoga od nas poziva da se pridruži manjini: stvari stoje loše; ne damo li sve od sebe da ih učinimo boljima, sve će postati još gore.*

Da bi svijet bio malo bolji, to najprije moramo postati mi sami. Ostvarenje vlastitog smisla treba stalno povezivati s ostvarenjem smisla svijeta kojem pripadamo i prihvatanjem mogućnosti da je djelić sudbine u rukama svakog od nas... ☺

Vesna Krmpotić O JEDINSTVU

Nitko nas nije dovoljno učio ni naučio da je svijet od jednog komada; naprotiv, i predo voljno su nas učili, ponekad i naučili, da je svijet od dva, tri i od deset tisuća komada. Nitko nas nije dovoljno upućivao u jednovitost svijeta, ali o razlikama su nas neumorno prosvjećivali...

Dvoične fraze o bratstvu svih naroda i rasa ne mogu se računati u nauk o jednosti. Ljudsko jedinstvo, srećom, nitko nije izmislio, ni naredio, pa stoga ni razgruhao – jer misao i iskustvo naroda svijeta uistinu jest bratska, pa makar ti narodi ne bili zbraćeni, makar bili razbraćeni.

...Sestrinstvo i bratstvo duha, shvaćanja i ponašanja širom svjetskog vremena i prostora... „izvaneuropski“ duh i „istočnjačka filozofija“ ponikli su – svjedoče bajke – kako u Aziji, tako i u starome Misiru; a seobe duša, zakoni karme, čini i općine maje i proces sadhane ne žive samo u Perziji, Indiji i Kini, već i na keltskome Zapadu; žive u Europi s njezinim alkemijskim podzemljem; eno ih u nazivlju i znamenima njezinih misa, u apokrifima i tradicijama njezinih tajnih društava. A ima toga i u magli slavljanskoj, i u prognanim zanosima velikih učitelja i pjesnika širom svijeta...

Dručijost starine, tuđinstvo daljine, dakle egzotika svih devet tisuća devetstodevedesetidevet dijelova, kako da bude od neke druge tvari nego od tvari tog deset tisućeg dijela? Svako selo u Slavoniji, svako selo u Besarabiji ima neki svoj osobit nakit; a nitko i ne primijeti da je svaki taj nakit načinjen od zlata – primijeti mu tek različit oblik. To zlato nitko nije izmislio, nitko pozlatio, nitko mu od zlatnosti nije oduzeo: zlato je od sebe zlatno, postoji i bez nakita, naprsto kao žica plemenitosti u prirodi.

Tako, eto, nema nikoga tko bi po neuzoru na zlato mogao izmisliti, pustiti u promet ili predugojačiti onu bogomdanu istotu čovječjeg svijeta, istotu iskanu na deset tisuća osebujnih načina.

Ovo je odabir iz uvoda koji je Vesna Krmpotić napisala 1981. godine za svoju knjigu *Košulja sretnog čovjeka*, s podnaslovom *Filozofske i srodne priče*. Vesna Krmpotić izuzetna je osoba u našoj književnosti. Napisala je brojne knjige, a pjesmama se vjerojatno ni ne zna broj, prepričala je brojne priče iz različitih tradicija, prevela brojne pjesnike i pisce, između ostalog Tagoru, Gibrana i Rumija...

Rodila se 1932. godine u Dubrovniku, živjela malo u Splitu, a potom u Zagrebu gdje je završila gimnaziju i upisala studij psihologije na Filozofskom fakultetu. Budući da izabrani studij nije davao odgovore na njezina pitanja, posvetila se pisanju poezije, proučavanju religija, tradicija i književnosti različitih naroda.

Sretna okolnost dogodila joj se 1962. godine kada je dobila stipendiju indijske vlade za jednogodišnji studij bengalskog jezika. Naučila je jezik, proputovala gotovo cijelim potkontinentom i silno zavoljela Indiju, njezinu kulturu i ljude. Budući da joj je suprug bio diplomat, imala je priliku dobro upoznati i Egipat, Ganu, SAD...

Objavila je preko stotinu knjiga, romana, pripovijedaka, prijevoda, eseja, a najviše pjesama. Napisala je vjerojatno najveću knjigu poezije koja broji 108 x 108 pjesama, sveukupno 11 664 pjesme posvećene onom najvišem, Apsolutu, Jedinstvenom Bogu, onome što nas nadilazi i povezuje. ☩

Privedila: Lovorka Cvitić

DUH KOŠNICE

Marin Božić

Način života pčela oduvijek je bio ljudsku značajelju. Promatrajući ih u ophodnji cyje-tova, vrijedno mnoštvo u košnici te naročito savršenu građu saća, ne možemo ne zapitati se postoji li bolje uređena i održavana zajednica s preciznjom podjelom zadataka i dužnosti od zajednice pčela. Vergilije u svom epu *Georgike* divi se pčelama i košnicama, kako marljivo i složno rade *kao da žive u nekoj pomno organiziranoj državi*, a Shakespeare u *Henryju V.* na istom tragu piše:

*Stoga je nebo odredilo svakom
Članu države i njegov posao
I podstiče ga na redovan rad
Za opće dobro, koje iziskuje
Poslušnost sviju. Tako rade pčele,
Stvorena čija nam prirodna uprava
Pokazuje kakav treba da je red
U kraljevini. ...*

Košnicom vlada najizraženiji duh zajedništva u životinjskom svijetu. U toj zajednici postoji skladna razdioba poslova, a sav rad njezinih članova ide na dobrobit cjeline. Mark Winston, kanadski biolog, u svojoj knjizi *Bee Time: Lessons from the Hive* iznosi svoje tridesetogodišnje iskustvo proučavanja pčela: *Mitežimo altruizmu, radnoj etici, fleksibilnosti, timskom radu i komunikaciji, što su vrhunci života u pčelinjoj zajednici, no često nam ne uspijeva doseći to što pčele rade s lakoćom.*

Život u zajednici

Život pčela isprepletan je s ljudskim od pradavne prošlosti. Čovjek ih je pronalazio u šumama i pećinama, pripremao im boravišta u udubinama stabala i panjeva te u izdubljenoj zemlji. Lončarske posude za pčele izrađivane su od pečene ilovače prije više od 5000 godina u starom Egiptu, Sudanu i Palestini. Med je kroz vjekove bio poslastica i lijek, a mitologija nam prenosi da je bio i hrana bogovima.

Naš planet nastanjuje više od 20 000 vrsta pčela, od toga samo devet vrsta pripada rodu medonosnih pčela (*Apis*). Osam vrsta medonosnih pčela živi u Aziji, dok je samo jedna, *Apis mellifera*, prisutna u Europi i Africi, a naknadno je raširena po svim kontinentima.

Vjerojatno najvažnija funkcija pčela za cijeli ekološki sustav jest opršivanje bilja. Jaka pčelinja zajednica može u jednom danu oprasiti nekoliko milijuna cvjetova, a jedna pčela obide nekoliko tisuća cvjetova dnevno. One same opršuju oko 80 % bilja, ostalo čine vjetar i drugi kukci. Sakupljajući nektar i pelud s cvjetova, neophodnih za njezin život, ona istovremeno prenosi pelud te vrši oplodnju biljaka. Time izravno utječe na stvaranje plodova, odnosno sjemena za daljnje razmnožavanje. I ne samo da se biljke razmnoža-

vaju zaslugom pčela već će ti plodovi služiti kao hrana i izvor života mnogim životinjama i ljudima. Tamo gdje nema pčela, voćke daju malo plodova.

Stručnjaci se slažu da su pčele najorganiziranjija zajednica u životinjskom carstvu u kojem vlada gotovo savršen red života i rada. Prosječna zajednica broji između 10 i 40 tisuća pčela, a dijeli se na tri skupine, od kojih svaka obavlja točno određenu funkciju. Središte predstavlja *matica* – majka svih članova zajednice. Ona je zadužena za redovito i ritmično obnavljanje legla. Neki narodi nazivaju je kraljicom pčela. Uloga *trutova* je oplodivanje matice, a nakon oplodnje umiru. Borave u košnici samo ljeti, a sami se ne brinu ni o svojoj ishrani, niti se bore za hranu, teritorij ili za ženku.

Najbrojniji članovi su *radilice*. Ima ih nekoliko desetaka tisuća u svakom leglu te vrše sve poslove, a rad je podijeljen prema dobi pčele. Mlade radilice obavljaju radeve u košnici (čiste saće, od pčela sabiračica preuzimaju sakupljeni nektar i pelud i prenose ga u čelije saća te hrane ličinke). Nešto starije radilice izlučuju vosak u svojim voštanim žlijezdama, koje se nalaze na donjoj strani zatka, i grade saće. Na kraju kućnog razdoblja mlade pčele preuzimaju poslove izvan košnice, skupljaju hranu, i to nektar i vodu u svojem mednom mjehuru, a pelud u košaricama zadnjeg para nogu. Pčele se ne radaju s predznanjem, već mlade pčele sve nauče od starijih i iskusnijih. Radovi se prilagođavaju vremenskim prilikama i paši te drugim okolnostima. U slučaju jake nektarne paše veći broj radilica odlazi u sabiranje, a o tome se međusobno obavještavaju posebnim *plesom* kojim pokazuju količinu, udaljenost i smjer izvora paše. Pčelari znaju da se pčele dogovaraju o svojim običnim poslovima, ali i izvanrednim dogadjajima kao što je otkriveno "blago",

napad medokradica ili gubitak majke. U svakom se događaju pčele drukčije ponašaju i drukčije bruje. Zahvaljujući njihovom medusobnom razumijevanju, rad u košnici odvija se u savršenom skladu.

Kao jak i vitalan organizam, pčelinja je zajednica sposobna za brzu prilagodbu novonastaloj situaciji. Naša tamna pčela prenesena u Australiju ili Kaliforniju već druge ili treće godine, kad ustanovi da ondje vlada vječno ljeto i nikad ne nestaje cvijeća, sabire svaki dan onoliko koliko joj treba za dnevnu potrošnju, prestajući gomilati zalihe za zimu.

Domaća pčela ne može živjeti sama za sebe i odijeljena od svoje zajednice. Tada vrlo brzo ugiba. Osim spomenute vrste *Apis mellifera*, medonosne pčele, začetke ideje zajedništva vidimo i kod divljih pčela koje žive same. No, to se uglavnom svodi na interesno povezivanje jedinki prilikom obavljanja određenih poslova, kao na primjer gradnje zimskog staništa. Čim određeni posao završi, one se razdvajaju i nastavljaju živjeti samostalno.

Stvaranje nove zajednice

Kad pčelinje društvo dosegne vrhunac razvoja u košnici i stvorи blagostanje, pojavljuje se prirodni nagon za razdvajanjem pčelinjeg društva, takozvano. rojenje. Tako se postupno počinje stvarati roj koji će se odijeliti od zajednice. To novo društvo čine pčele radilice, bez

matrice i trutova. Sastoјi se od otprilike polovice prijašnje zajednice; između 5 i 20 tisuća pčela svih uzrasta. Roj iz rezerve svoje dotadašnje zajednice uzima onoliko meda koliko pčele mogu ponijeti i užurbano izlazi iz staništa.

U tom trenutku cijeli jedan pčelinji narod koji je dosegnuo puninu razvoja ostavlja budućoj generaciji plodove svog truda i dostojanstveno odlazi dalje potražiti novu postojbinu. One ne bježe zbog iznenadne odluke ili u strahu, zbog gladi, napada ili bolesti... Ako je zajednica siromašna i pogodena nedaćama, pčele je nikako neće ostaviti. Odlaze onda kada je na svom vrhuncu. To je zanimljiv prizor: zračni prostor iznad košnice na visini od nekoliko metara ispunjava nekoliko tisuća pčela. Tvoreći oblik kugle, uz naročito zujanje lagano kružte te se tim plesom oprštaju od starog stana. Najprije pronalaze mjesto na grani gdje oblikuju grozd; tu se smire i čekaju da skupina pčela izvidnica obide okolinu i pronađe novo stanište.

Život započinju iznova u goloj nastambi. I tek što se košnica postavi na mjesto, pčele poput vojnika kreću svaka na svoj posao. Teško je i zamisliti koliko vještine i marljivosti treba tom malom narodu, koliko oštrine oka u građenju dok se ne uredi novi stan, označe nacrti i odredi mjesto za sve što treba – i to što štedljivije i što

brže. Vrhunac gradnje je sače, šesterostane stanice koje se grade od voska što ga izlučuju iz svoga tijela, a služi za smještaj pčelinjega legla (jaja, ličinke, kukuljice) i rezervne hrane (meda i peludi). Ne smiju se zaboraviti ni zakoni ventilacije, stabilnosti i čvrstoće, važnost lakog prilaza i određivanje otpornosti voska... Ponekad je dovoljno samo četiri-pet dana i novi roj funkcioniра kao i zajednica koju su napustili.

Pčele i ljudi

Danas je pčelarstvo raširena grana. Istraživanja pokazuju da od toga imaju koristi i pčele i ljudi. Pčele se brzo prilagode na uvjete koje pripremi pčelar nastojeći u što većoj mjeri zadovoljiti njihove potrebe. No, usprkos tome, svjedoci smo dramatičnog smanjenja broja pčela na svijetu. Taj trend se primjećuje i kod pčela koje opršuju cvjetove daleko od civilizacije. Razlozi se pripisuju prekomjernoj primjeni pesticida i kemikalija u intenzivnoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Izumiranje pčelinjih zajednica poziv je na buđenje i nama jer naš vlastiti opstanak ovisi o zdravlju ekosustava koji nas podupiru. Možemo spasiti pčele smanjenjem upotrebe pesticida i poboljšanjem uvjeta okoliša u kojem žive. Pomažući njihovom preživljavanju,

doprinijet ćemo i vlastitom opstanku.

Proučavajući ove neumorne i složne životinje, ne možemo ne zapitati se možemo li nešto od njih naučiti. Očito je postojanje harmonije između pčela i okoline. Pčele svoj stan stvaraju izlučivanjem voska iz sebe, pažljivo ga oblikuju i stavljaju na raspolaganje zajednici. Opršujući cvjetove ostvaruju svoju dužnost prema prirodi. Leteći od cvijeta do cvijeta prikupljaju nektar koji prerađuju u med, no stvaraju višak koji uzimaju ljudi.

Pčelinje nas zajednice također podsjećaju da društva najbolje funkcioniraju kada su pojedinačna ostvarenja usmjerena na opće dobro ili kako nam to kazuje Marko Aurelije – *što nije dobro za košnicu, nije dobro ni za pčelu*. Intenzivna suradnja i sloga kamen je temeljac pčelinje zajednice u kojoj svaka pčela radi ono što je potrebno za opstanak i napredak cijeline. Radilice stalno procjenjuju što treba raditi, smjenjuju se na poslovima, ne zbog vlastitog zadovoljstva i koristi, nego kako bi najbolje služile zajednici. Pri tome je važan rad svake pojedine radilice jer zajednice ne bi mogle funkcionirati bez malih, ali bezbrojnih doprinosova nebrojenih pčelica. ☾

ZANIMLJIVOSTI IZ ŽIVOTA PČELA

- Da bi proizvele 1 kg meda, pčele trebaju u košnicu unijeti 3 - 4 kg nektara, što ovisi o sadržaju vlage u zraku i nektaru. Iz jednog cvijeta pčela usisa oko 0,02 mg nektara.
- Jedna pčela u minuti posjeti oko 10 cvjetova, a jedan izlet iz košnice traje oko 10 minuta. Znači da za vrijeme jednog leta pčela posjeti oko 100 cvjetova.
- Izvan košnice pčela dnevno radi 6 - 7 sati. Za to vrijeme napravi oko 40 letova i posjeti oko 4000 cvjetova.
- Životni vijek pčele ljeti ne prelazi 50 – 60 dana, ali zimi žive i duže od 5 mjeseci.
- Ljeti u svakoj košnici dnevno umire oko 1000 pčela radilica, ali više od toga rađa se svaka 24 sata. Mlada matica dnevno položi i više od 2000 jaja.
- Pčela može odletjeti od košnice skoro 8 km i nepogrešivo će pronaći put natrag. Međutim, radno korisna daljina pčele ne bi trebala biti veća od 2 km.
- Pri letu bez tereta pčela razvija brzinu do 65 km na sat. Za jednu minutu preleti preko 1 km. Natovarena nektarom i peludom pčela smanjuje brzinu leta za 18 - 36 km na sat, ovisno o smjeru i pravca vjetra.
- U proljeće 70 % pčela unosi vodu u košnicu, 20 % unosi nektar, a 10 % pelud.

Lakota šaman HROMI JELEN

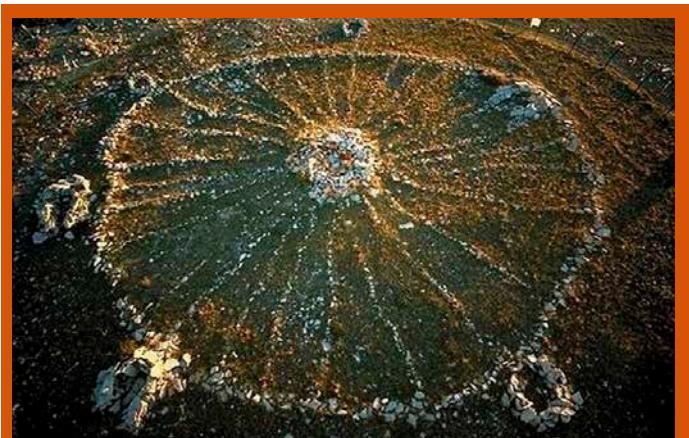
Istvan Orban

Mi Sioux provodimo dosta vremena razmišljajući o svakodnevnim stvarima koje su u našem umu pomiješane s duhovnim. U svjetu oko nas vidimo mnoge simbole koji nas uče o smislu života. – tako je govorio Hromi Jelen (Lame Deer), poznat i kao John Vatra (John Fire), koji je živio u XX. stoljeću. Rođen je 1903. godine kao sin Sally-Crveni-Pokrivač (Sally Red Blanket) i Neka-Imaju-Dovoljno (Let-Them-Have-Enough) u indijanskoj obitelji, a šamanom je postao u šesnaestoj godini.

Hromi Jelen - John Fire Lame Deer

U mladosti nije bio sretan. Morao je pohađati državnu školu kojoj je cilj bio asimilirati mlade Indijance. Zazirao je od škole jer su učitelji pokušali preobratiti učenike na kršćanstvo i nametnuti autohtonom stanovništvu nove, moderne običaje. Nakon što je napustio školu, postao je latalica. Putovao je širom SAD-a radeći kao rodeo klaun. Prema njegovim riječima, stalno se tražio, isprobavao je sve i svašta, poku-

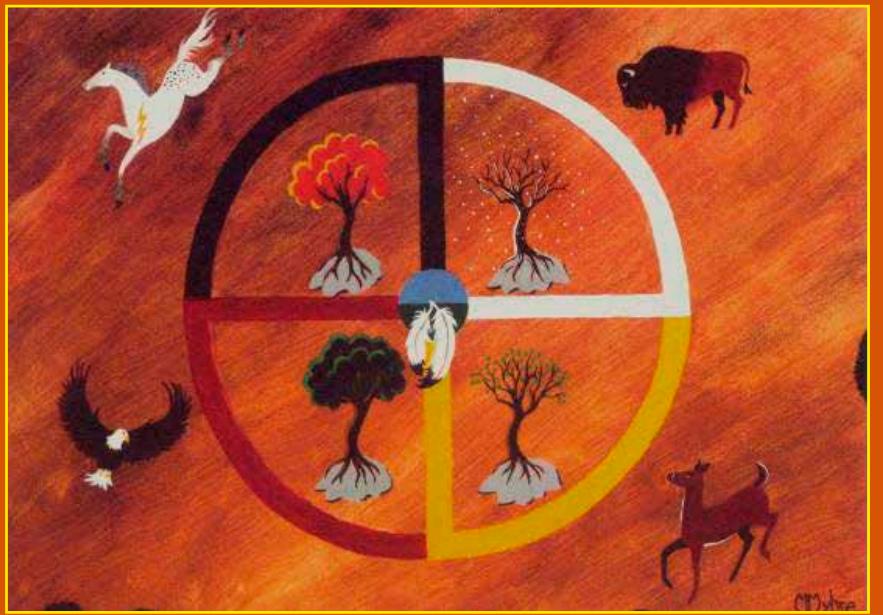

Medicine Wheel (poznat i kao *Kotač života*) nalazi se u Nacionalnoj šumi Bighorn, u Wyomingu, na nadmorskoj visini od nekih 3000 m. Promjer kruga iznosi 23 metra, a od vanjskog ruba kruga do središnjeg kruga, promjera 3 metra, koji predstavlja izvor života, radijalno se širi 28 zraka nalik žbicama kotača ili zrakama Sunca. Promatran iz krupnog plana, Kotač života nalikuje na mrežu u kojoj je sve međusobno povezano nevidljivim nitima. *Medicine Wheel* u Bighornu smatra se prototipom za preko stotinu ovakvih, premda manjih kotača pronađenih u Sjevernoj Americi. Smatra se središnjim mjestom tisućama godina starog ceremonijalnog središta.

Iako krajnje jednostavan, Krug života predstavlja kozmos i cikličku prirodu svega stvorenog.

Kotač simbolizira *neprekidni krug života* koji nema početka ni kraja, dok križ tvori četiri strane svijeta i četiri godišnja doba. Četvrtine kruga koje formiraju križ simbolički su obojene bijelo, žuto, crveno i crno. Uz svaku se četvrtinu veže jedno godišnje doba, strana svijeta, biljka, životinja, prirodna pojava, itd.

Križ u ceremonijama poprima i vertikalnost kroz središnji stup. Sve ima svoje mjesto i ulogu, i povezano je, a ta veza je sveta.

šavajući dokučiti tko je on zapravo. Svijet suvremenog čovjeka bio mu je patvoren. Uvidio je da Amerikanci koji iskorištavaju i uništavaju zemlju i životinje ne postaju time sretniji, nego samo usamljeniji i deblji. Govorio je da *dok Indijanci tragaju za vizijama, bijeli ljudi traže dolare*.

U dobi od 39 godina odlučio je postati pravi Indijanac, vratiti se svojim korijenima i nastaviti tradiciju svojih predaka. Često je sudjelovao u različitim događanjima Pokreta američkih Indijanaca, uključujući i zasjedanja u Crnim brdima (Black Hills). Taj je teritorij bio u vlasništvu Indijanaca sve dok u tamošnjim dolinama nije otkriveno zlato, a onda ga je prisvojila vlada. Hromi Jelen postao je gorljivi zastupnik prava Indijanaca na njihovu zemlju, njihov tradicionalni način života i ceremonije Lakota.

Njegov život i misli predstavljeni su u knjizi koju je uredio Richard Erdoes. U njoj Hromi Jelen govori o važnosti simbola koji su zajednički svim ljudima. Oni koji su znali čitati znakove, mogli su razumjeti poruke Prirode

jer kamenje, lišće, brojevi i mnoge druge stvari ostavljaju poruke. Za Indijance četiri je najsvetiji broj. Taj broj predstavlja četiri elementa, četiri kardinalne točke prostora, ali i četiri vrline: hrabrost, velikodušnost, ustrajnost i mudrost. Riječi su također simboli, kao i imena. Daju snagu i govore o onima koji ih upotrebljavaju. Svaka osoba ima svoje svakodnevno ime, ali i sveto ime koje joj daje šaman pri rođenju. Tim se svetim imenom bilo zabranjeno služiti u svakodnevnim situacijama.

Hromi Jelen naglašavao je važnost veze s prirodom i tvrdio je da su moderni stil života i gradovi onemogućili očuvanje te veze, da su stvorili čovjekov svijet koji je zatvor. U tom umjetnom svijetu nema okusa, nema mirisa, jalov je i sve je u njemu izgubilo svoju svetu stranu. Odvajanjem od prirode, ljudi su postali usamljeni i u strahu od smrti. Kada netko umre, američki Indijanci vjeruju da njegov duh putuje od sjevera prema jugu duž Mliječnog puta, dok ne dosegne Carstvo Duhova. U dobro poznatom Sunčevom plesu, koji je sveta ponuda Velikom Duhu, stablo označava Mliječni put.

Za Lakota Indijance svijet je svet i čovjek je njegov organski dio. U jednom od posljednjih govora Hromi Jelen rekao je da bi se moderni ljudi trebali spasiti od sebe samih prije nego što sve unište. A to se neće dogoditi samo ako svatko promijeni način na koji misli i shvati da smo svi ovisni o Zemlji na kojoj živimo. Ako povrijedimo bilo koji njezin dio, povrijedili smo sami sebe. Najveći neprijatelj je unutra, govorio je, i može ga se pobijediti. ☩

***Mudri su bili stari
Lakote.***

***Znali su da čovjekovo
srce postaje tvrdo kad
se udalji od čovjeka i
prirode i znali su da
nepoštovanje živih
rastućih stvari također
vodi i nepoštovanju
ljudi.***

poglavica Medvjed Koji
Stoji, Oglala